

Interculturele taalbeschouwing in het secundair onderwijs

Ilse Humblet

De stelling dat intercultureel onderwijs meer is dan af en toe een lesje over Marokkaanse feesten of een themawEEK over racisme loopt als een rode draad door dit VONK-nummer. "Interculturalisme moet eigenlijk zeer impliciet aanwezig zijn op school. Het mag af en toe eens expliciet aanwezig zijn, maar dat is te beperkt." (cf. Filip Paelman in *L'etranger c'est mon ami; intercultureel onderwijs in Vlaanderen* in dit nummer). Maar als je bij wijze van voorbeeld enkele uitgewerkte lessen wil opnemen, is het moeilijk dit impliciete, spontane karakter van ICO weer te geven. Vandaar dat de redactie toch opteerde voor materiaal waarin op een vrij expliciete manier aan ICO gewerkt wordt.

W

at volgt, zijn twee lessen taalbeschouwing m.b.t. taalgebruik waarin ingegaan wordt op het begrip *vooroordeel*. Ze werden ontwikkeld voor een voorbereidend pakket op de methode *Klimop* (Nederlands voor de eerste graad van het secundair

onderwijs) en maken deel uit van het thema *Anders dan gewoon*. De doelstelling van deze lessen is dat de leerlingen zich bewust worden van (eigen) vooroordelen, stereotypen en dat ze vooroordelen in teksten leren herkennen.

Les 1: Een ler drinkt veel bier

FASE 1

Opdracht 1: waar of niet waar?

De leerlingen maken in groepjes van twee zonder nadere toelichting opdracht 1. De antwoorden worden klassikaal besproken zonder daarom al in te gaan op het begrip vooroordeel.

Hieronder staan vijftien uitspraken. Zijn die allemaal waar? Duid de beweringen die niet waar zijn aan met een kruisje.

1. *Nederlanders zijn gierig.*
2. *Belgen zijn dom.*
3. *Statistisch gezien leven vrouwen langer dan mannen.*
4. *Limburgers zijn vriendelijke mensen.*
5. *Leraars kunnen ook fouten maken.*
6. *Roken is slecht voor de gezondheid.*
7. *Gastarbeiders pakken het werk van de Belgen af.*
8. *Jongens zijn slimmer dan meisjes.*
9. *Aids krijg je door te zoenen.*
10. *Migranten willen geen Nederlands leren.*
11. *Aan drugs kan je verslaafd raken.*
12. *Mannen zijn nooit bang.*
13. *Zigeuners zijn dieven.*
14. *Vrouwen kunnen niet autorijden.*
15. *Als we gebrek aan vitaminen hebben, worden we ziek.*

FASE 2

Nagesprek bij opdracht 1

De feitelijke beweringen 3, 5, 6, 11 en 15 zijn geen vooroordelen; de overige zijn stereotypen, generalisaties of regelrechte onwaarheden.

In deze les wordt de term *vooordeel* gehanteerd, waarbij *stereotype* als een onderdeel van een vooroordeel wordt beschouwd. Om te voorkomen dat bepaalde uitspraken vooroordeel-bevestigend gaan werken, is het belangrijk steeds te wijzen op het onjuiste karakter ervan. De bundel **Reageren op racistische vooroordelen in de klas** van de Projectgroep Sociale Agogiek van de RUG of WEDEM-cahier nr. 1 **Twintig vooroordelen over migranten en hun weerlegging**, een uitgave van het Hoger Instituut voor de Arbeid van de KU Leuven kunnen hierbij van hulp zijn.

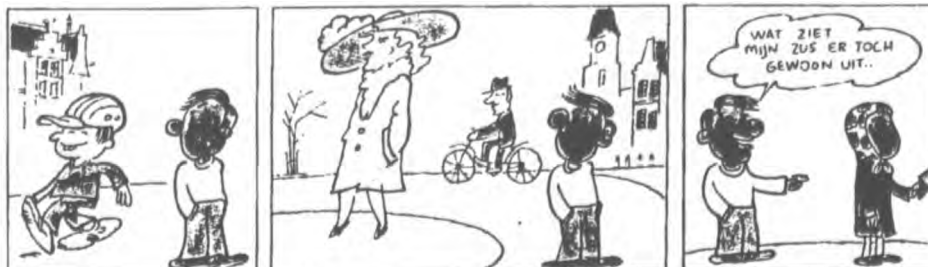
FASE 3

Lectuur

Nederlanders zijn gierig, Belgen zijn dom, Italianen zijn spaghetti-eters, Turken zijn gastvrij. Zulke uitspraken noemen we *stereotypen*. Bij een stereotype plakt men een etiket op een groep of een volk op basis van iets wat men heeft waargenomen. Die waar-

neming gebeurt meestal bij één of meer individuen van een bepaalde groep, maar wordt dan met de hele groep verbonden. Soms is hetgene wat men waargenomen heeft, zelfs niet echt waar.

HOOFDDEKSEL

Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet... over vooroordelen in strips. Uitgave Anne Frank Stichting en het NBLC.

Stereotypen zijn meestal negatief, maar ze kunnen ook positief zijn, denk maar aan uitspraken als *Turken zijn gastvrij*, *Limburgers zijn gezellig*, *Japanners zijn altijd heel beleefd*. Stereotypen kunnen invloed hebben op de waarneming, want als mensen een bepaald beeld in hun hoofd hebben, willen ze dat de werkelijkheid ook overeenstemt met dat beeld. Als één persoon uit een bepaalde groep niet beantwoordt aan bepaalde stereotypen, gaan we dat individu zelfs als abnormaal beschouwen! Een onbeleefde Japanner, een vrijgevege Nederlander en een Marokkaan die zeer goed Nederlands praat, ziet men dan als een uitzondering.

Soms blijven mensen zo hard in sommige negatieve stereotypen geloven dat ze negatief over bepaalde mensen gaan denken en er

zich ook naar gedragen. Ze hebben een vooroordeel tegen die mensen. Bij vooroordelen spelen negatieve gevoelens en de wil om de andere slechter te behandelen een rol.

Vooroordelen kunnen op verschillende manieren ontstaan; door eigen ervaringen te veralgemenen of door vooroordelen over te nemen van anderen, leerlingen uit de klas, vrienden, familieleden. Sommige mensen laten zich ook beïnvloeden door wat politieke partijen zeggen of door de media.

Stereotypen en vooroordelen kom je eigenlijk overal tegen, in boeken en in strips, op de televisie, in de krant en in tijdschriften. Soms komen ze heel duidelijk naar voren, maar in vele andere gevallen moet je al heel goed lezen of kijken vooraleer je ze ontdekt.

GOED NEDERLANDS

Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet... over vooroordelen in strips. Uitgave Anne Frank Stichting en het NBLC.

Bronnen

- **Met het oog op taal.** 's-Hertogenbosch: LPC, 1990.
- **Leuk of niet? Over karikaturen en stereotypen.** Den Haag/Amsterdam: NBLC/Anne Frank Stichting, 1987.

FASE 4

Opdracht 2: juist of fout?

Om de betekenis van het begrip *vooroordeel* voor de leerlingen duidelijk af te bakenen, wordt hen gevraagd aan te duiden of de volgende beweringen juist of onjuist zijn.

Welke van de volgende beweringen zijn juist, welke niet? Zet een + voor de beweringen die juist zijn en een - voor diegene die fout zijn.

1. Een vooroordeel is een juist idee over mensen van een bepaalde groep.
2. Vooroordelen hebben te maken met positieve gevoelens.
3. Bij een vooroordeel speelt de wil om mensen van een bepaalde groep slechter te behandelen een rol.
4. Een vooroordeel heeft te maken met een grondige kennis van de zaak of persoon.
5. Een vooroordeel is een negatief en onjuist oordeel over bepaalde groepen mensen.

Hoe kan je de foute beweringen verbeteren? Stel aan de hand van deze beweringen een juiste omschrijving van het begrip vooroordeel samen.

FASE 5

Nagesprek bij opdracht 2

De volgende beweringen zijn fout:

1. juist → onjuist;
2. positieve → negatieve;
4. grondige → te geringe.

Een vooroordeel is een onjuist, overhaast oordeel over mensen van een bepaalde groep. Negatieve gevoelens en de neiging om die bepaalde groep slechter te behandelen, spelen daarbij een rol.

FASE 6

Opdracht 3: toch vooroordelen?

De antwoorden van de leerlingen bij opdracht 1 worden nog eens overlopen in het licht van de bovenstaande omschrijving van het begrip vooroordeel.

Van welke van de uitspraken uit opdracht 1 dacht je dat ze juist waren, terwijl het achteraf toch vooroordelen bleken te zijn? Begrijp je nu waarom we die beweringen vooroordelen noemen?

Les 2: De voetbalwedstrijd

FASE 1

Lectuur

De leerlingen lezen individueel de volgende tekst.

Het was al kwart over negen en Bart was nog niet klaar. Over een uurtje zou de wedstrijd beginnen en hij moest zich nog wassen en aankleden. Zijn zus Els was hem net voor geweest in de badkamer en met vrouwen is het altijd hetzelfde, ze hebben uren nodig om zich klaar te maken. Daar ging de bel al. Het was zijn vriend Sven die hem kwam ophalen. Ze zouden samen met de bus naar het sportterrein rijden. Eerst had Svens moeder voorgesteld om hen met de auto te brengen, maar Bart nam liever de bus, want met vrouwen achter het stuur weet je maar nooit. Op weg naar de bushalte pikten ze Hakim op. Hakim was een Marokkaanse jongen die nog niet zo lang in de buurt woonde. Hij zat in dezelfde klas als Bart en Sven. De ouders van Bart keurden de vriendschap tussen Bart en Hakim in het begin niet goed. Maar toen Bart hen verteld had dat Hakim een intelligente en goedgeklede Marokkaan was, gingen ze wel akkoord. Bart had Hakim enkele weken geleden gevraagd of er in Marokko ook gevoetbald werd. Hakim had geantwoord dat hij in België geboren was en dat hij meer afwist van het voetbal in België dan van het voetbal in Marokko. Hij wilde wel

graag meegaan naar de volgende training, ja. De eerste keer dat hij meegegaan was, had Hakim erg veel indruk gemaakt: niemand had ooit verwacht dat hij zo goed zou kunnen voetballen.

Nu zaten ze samen in de bus op weg naar de wedstrijd. Eenmaal bij het sportveld aangekomen, liepen ze snel naar de kleedkamer om hun voetbalkledij aan te trekken. Bart durfde zijn sportzak niet in de kleedkamer achterlaten, want vlak naast het voetbalveld stond een woonwagenkamp en met zigeuners in de buurt kon je niet voorzichtig genoeg zijn.

Toen ze het veld opkwamen, hoorde Bart een man op de tribune zeggen: "Hé, nu spelen die parasieten ook al voetbal, we gaan lachen." Maar toen ze Hakim eenmaal zagen voetballen, lachten ze helemaal niet. Ze waren echt geïmponeerd door zijn prachtig voetbalspel.

FASE 2

Opdracht 1: onderstreep de vooroordelen in de tekst

Onderstreep in het bovenstaande verhaal de woorden of zinnen waarin vooroordelen voorkomen.

Oplossing

- met vrouwen is het altijd hetzelfde, ze hebben uren nodig om zich klaar te maken;
- met vrouwen achter het stuur weet je maar nooit;
- de ouders van Bart keurden de vriendschap tussen Bart en Hakim in het begin niet goed;
- een intelligente en goedgeklede Marokkaan;
- Bart had Hakim enkele weken geleden gevraagd of er in Marokko ook gevoetbald werd;
- niemand had ooit verwacht dat hij zo goed zou kunnen voetballen;
- vlak naast het voetbalveld stond een woonwagenkamp en met zigeuners in de buurt kon je niet voorzichtig genoeg zijn;
- parasieten.

FASE 3

Opdracht 2: zoek de verschillende soorten vooroordelen

Vooroordelen kunnen in teksten op verschillende manieren tot uitdrukking komen. Vul de vooroordelen die je in de tekst op het spoor gekomen bent, in het onderstaande schema in op de puntjes.

[N.B. de vetgedrukte oplossingen kunnen in het materiaal voor de leerlingen door een stip-pellijn vervangen worden.]

SCHEMA VOOROORDELEN

CATEGORIE	VOORBEELD
TAALGEBRUIK <ul style="list-style-type: none">- negatieve woorden- bijvoeglijke naamwoorden met een negatief effect	<ul style="list-style-type: none">- makak, vuilen Turk, parasiet- een beschaafde Marokkaan, een elegante zwarte, een intelligente en goedgeklede Marokkaan.

STEREOTYPISCHE VOORSTELLING	
<ul style="list-style-type: none"> - een bepaald beroep wordt aan een bepaalde groep verbonden - een bepaalde eigenschap wordt aan een bepaalde groep verbonden - veralgemeningen door woorden als <i>alle</i>, <i>altijd</i>, <i>allemaal</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - Marokkanen zijn werkloos, Turken zijn schoonmakers - Belgen zijn dom, vrouwen zijn bang, Italianen zijn macho's, vrouwen kunnen niet met de auto rijden - alle Marokkanen zijn onbetrouwbaar, Italianen doen altijd zo, met vrouwen is het altijd hetzelfde, ze hebben uren nodig om zich klaar te maken

Je zal merken dat je niet alle vooroordelen uit de tekst in de tabel kan inpassen, sommige vooroordelen komen namelijk niet letterlijk in de tekst naar voren. Het gaat daarbij dan eerder om een bepaalde houding. Alles wat anders is, wordt afgekeurd; alleen wat normaal en gewoon is, wordt aanvaard (b.v. **de ouders van Bart keurden de vriendschap tussen Bart en Hakim in het begin niet goed**). Men verwacht heel weinig van mensen die 'anders' zijn (b.v. **niemand had ooit verwacht dat hij zo goed zou kunnen voetballen**). Men weet vaak niets over het land van herkomst van migranten of men denkt dat het een onderontwikkeld land is (b.v. **Bart had Hakim enkele weken geleden gevraagd of er in Marokko ook gevoetbald werd**).

FASE 4

Opdracht: verder op zoek naar vooroordelen

Zoek nu zelf enkele voorbeelden van vooroordelen in boeken, strips, tijdschriften of de krant.

Ga eens bij jezelf na of je misschien ook over sommige mensen bepaalde ideeën hebt die eigenlijk vooroordelen zijn.

Bronnen

- Van der Vegt: **Op vooroordelen bekeken**. Enschede: SLO, 1987.
- **Leuk of niet? Over karikaturen en stereotypen**. Den Haag/Amsterdam: NBLC/Anne Frank Stichting, 1987.

Ilse Humblet
Vredestraat 43
2800 Mechelen

Voor basisonderwijs

LEESMENU

Een gevarieerd menu van verhalen, zakelijke teksten en poëzie voor het tweede tot het zesde leerjaar. De gevarieerde teksten uit de leesboeken sluiten aan bij thema's uit de kinderlijke leefwereld en zorgen voor een multi-culturele kijk op de wereld. De didactische begeleidingen geven een gedetailleerde lesgang en verwerkingsopdrachten per les.

Leesboeken : 590 fr.

Didactische begeleidingen : 1300 fr.

Voor BSO

THEMATISCHE WERKMAPPEN

Uit de praktijk gegroeid materiaal voor de tweede en derde graad Nederlands, PAV en MAVO.

Er zijn titels over verschillende actuele onderwerpen : Film, De krant, Natuur en milieu, Idolen, Luchtvaart, Muziek, Misdaad en straf, Oorlog en vrede, Op je gezondheid, Andere culturen, Televisie nader bekeken, Op zoek naar 'n job.

680 fr. per titel per set voor 5 leerlingen.

Voor ASO en TSO

TAALKRACHT TIEN

Een totale taalbeschouwelijke methode

8 blokken voor de delen van de eerste graad :

A : luisteren, spreken en kijken, B : Taal- en studievvaardigheid, C : Lezen, D : Schrijven, E : Taalgebruik- en taalbeschouwing, F : Spelling, G : Dictees, H : Tekstverwerking.

Taalkracht tien, deel 1, bronnenboek 725 fr.

Werkmap 336 fr., handleiding 1800 fr.

Taalkracht tien, deel 2, bronnenboek 788 fr.

Werkmap 336 fr., handleiding 1800 fr.

7 blokken voor het derde jaar :

A : Algemene vaardigheden, B : Zakelijke taal, C : Literaire taal, D : Creatief taalgebruik, E : Taalbeschouwing, F : Correct taalgebruik, G : Dictees.

Taalkracht tien, deel 3, ter perse

Taalkracht tien, derde graad, in voorbereiding

Uitgeverij De Sikkel, Nijverheidsstraat 8, B-2390 Oostmalle
Tel. 03/309 13 30, Fax 03/311 77 39